

Művének többi része nem egyéb, mint a francia gyarmatpolitika méltatása. Szerző szerint ez határozottan ügyesebb, mint a többi európai nemzeté.

A lakosságról szóló fejezetében a mozlimoknál főleg a francia gyarmatpolitika kulturális hatásait vizsgálja, míg az európai lakoságnál az afrikai franciák szaporodásának okait. Itt nem stagnál a lakosság, mint az anyaországban, sőt az utóbbi 10 év alatt 8·3%-kal gyarapodott. Ennek okai: ügyes gyarmatpolitika, jó gazdasági viszonyok és a francia nép felszívó ereje. 1870. óta a franciák itt annyi spanyolt és más európaít olvasztottak be, mint amennyien a franciák 1870-ben voltak.

Művének ez a része a legtanulságosabb ránk, mert megtudjuk belőle, hogy az állami iskolák, összeházasodás, a polgárjogok kiterjesztése, főleg a nemzeti célokat szolgáló gazdasági politika segítették elő a franciák terjeszkedését.

A telepítést az állam felügyelete alatt különböző társulatok végzik. Nemzeti és szociális missziót végeznek azok és fényes eredményeket mutatnak fel.

Algeria és Tunis fejlett agrikulturáját élénk színekkel varázsolja elénk; a merre csak jár, még a Szaharában is, főleg a gazdasági viszonyok érdeklik, a sikságok kerti kulturája, az oázisok datolya ültetvényei, a plató búza földjei stb. Megbámulja a magasfokú szőlőművelést, a hatalmas öntöző műveket, megragadják az arabok és európaiak mintagazdaságai. Így jut arra az igazságra, hogy „az afrikai új Franciaországot agrikultúra tekintetében földünk egyik legjobban haladó államai közé számíthatjuk.“

Pontos megfigyelés, gondos statisztika jellemzi az ipar, bányászat és kereskedelemről szóló fejezeteit is. Erős gazdasági érzéke, a művelt nyugat biztos ismerete legjobban kitűnik a városok leírásánál.

Bizva bizik a francia gyarmatpolitika jövő sikereiben. „Az új Karthago (= Tunis) lesz az afrikai Franciaország főhelyévé és innen indul ki az Atlasz egész hegrendszerére kiterjedő francia kultúra, ahol a szerencsés vérkeveredés és asszimiláció révén a francia nemzet is felfrissül.“

Az egész munka gondos tanulmány, nemcsak a geográfus, hanem a magyar politikus és gazda is sokat tanulhat belőle. Stilusa tömör, de világos, közvetlen. Állításait pontos adatokkal erősíti, azokat ügyesen csoportosítja és úgy vonja le belőlük a tanulságot.

Ilyen buzgó, erős megfigyelő, helyes gazdasági értékű kutatótól még számos jó munkát várhatunk.

Németh József.

Heinrich Winkler — Breslau: *Die mongoloiden Völker Europas und die Basken.* (Orientalisches Archiv. Herausgegeben von Hugo Grothe. Jahrgang I, 1911. Heft 3. S. 119—130 und Heft 4. S. 171—180.)

A fenti cím alatt *Winkler Henrik* bennünket magyarokat igen közelről érdeklő cikket írt, melyet érdemes mindenkinek elolvasni, akit a magyar faj eredetére, rokonságára vonatkozó kérdések bármely tudományág szempontjából csak kissé is érdekelnének. Más kérdés azonban az, vajjon helyesek-e minden tekintetben *Winkler* állításai és következtetései. Sajnos úgy embertani, mint néprajzi tekintetben igen sok szó fér a cikkhez.

A finn-népek ismertetésével kezdi tanulmányát. Kiemeli szoros faji összetartozásukat s Eurázia többi népeitől való lényeges eltérésüket. A nyelv alapján külön választja a nyugati és keleti finnek egyes csoportjait, s ismerteti azok földrajzi elterjedését. A nyelvészek feladata, hogy az előbbi tekintetben állításai helyességéhez hozzájáruljanak. *Winkler* azonban nem elégszik meg a kérdés nyelvészeti oldalának tárgyalásával, hanem az egyes csoportok embertani, néprajzi, kultúrtörténeti stb. jellegeinek, hasonlóságainak és különbségeinek feszegetésére is kitér s a nyelvészeti eredményeket, sőt gyakran a feltevéseket is embertani és néprajzi adatokkal próbálja támogatni — sajnos igen gyengén, néha pedig teljesen hibásan. A finn népek minden

egy csoportjánál hivatkozik reánk magyarokra is, kiket, mint ő mondja, oly jól ismer. Állításai és következtetései azonban épen nem igazolják ezt. Nyelvészeti és néprajzi szempontból nem tartom magam illetékesnek arra, hogy a kérdéshez hozzászóljak. Nem mellőzhetem azonban, hogy embertani szempontból néhány rövid megjegyzést ne tegyek.

Winkler bennünket magyarokat a keleti finnek közé sorol a lappokkal s még inkább az osztjakkal és vogulokkal szorosán összetartozó csoportba, és pedig nemcsak a nyelv alapján, de a szomatologiai típus és az ethnografiai jellegek tekintetében is. Ő a finn-népeknek csaknem minden egyes csoportjánál, a keleti finneknél épúgy, mint a nyugati finneknél jellegzetes magyar arcokat, sőt magyar egyéneket lát. Viszont a nagy magyar Alföldön a finn-népek összes típusait, még a lappokét is ezer meg ezer egyénnél a legtisztábban felismerni véli. Szerinte az alföldi magyarok túlnyomó többségben nemcsak nyelvileg, de a testi típus tekintetében is az évezredek keveredés dacára mindezeideig hamisítatlan tiszta finnek maradtak.

Állításait azonban nem rendszeres embertani vizsgálatokból, hanem fényképek és az általa készített rajzok összehasonlításából meríti, mely utóbbiakról maga megjegyzi, hogy azokat az ő gyakorlatlan keze rajzolta. Ilyen naiv, utazáskor gyakorolt futólagos szemlélődéssel, képek és hibás rajzok felületes összehasonlításával azonban ma már nem lehet anthropológiát űzni; még kevésbé szabad oly messzeható következtetéseket vonni és merész állításokat kimondani, mint *Winkler* teszi. Ez *Lavater* korába való módszer. Úgy a magyarságra, mint a rokon népekre vonatkozó embertani vizsgálatok ma még oly csekély számúak s oly kicsiny területekre terjednek ki, hogy a legképzettebb emberbuvár sem lehet feljogosítva arra, hogy e kérdésben bármily tekintetben biztosabb véleményt mondhasson. Annál kevésbé teheti ezt *Winkler*, aki az általa felvetett és megoldottak hitt kérdésekre vonatkozólag nemcsak maga nem végzett rendszeres embertani buvárlatokat, de a már meglévő — noha igen csekély számú — vizsgálatok eredményeit sem vette tekintetbe. Úgy a magyarok, mint az összes finnugor népek ma már oly keverték, hogy sok emberbuvárnak hosszú évtizedekre kiterjedő rendszeres és lelkiismeretes kutatására van szükség, amíg a *Winkler* által oly könnyen megoldottak hitt kérdések tekintetében némi biztosabb eredményekhez jut a tudomány. S ha *Winkler* az Alföldön oly sok finn típust s a finn-népek között oly sok magyar arcot látott, miért nem közli azok fényképeit nagyobb számban, hogy legalább a fiziognómia hasonlatosságairól, vagy szerinte sok esetben teljes megegyezéséről mi is meggyőződhesünk? S ha az arc néha egyezik is, hol van még az a többi sok testi jelleg, melyek mind a típus bélyegei közé tartoznak?

Winkler azonban még tovább megy. A ruházat, a különböző használati tárgyak alakja, díszítése, színezése tekintetében is teljes megegyezést lát a magyarok és a különböző finn-népek között úgy annyira, hogy szerinte pl. egy cseremis asszonyt az ő nemzeti viseletében még a szakértő tudós is alig tudja megkülönböztetni az Alföld csikós népétől. Hasonlóképpen csaknem teljes a megegyezés szerinte a dalban, zenében, gondolkodásmódban, vérmérsékletben, kedélyhangulatban, a nép lélek összes megnyilvánulásaiban. Azt hiszem ezekhez az állításokhoz a magyar ethnografusoknak is lesz némi szavuk.

A finn népek után röviden jellemzi a szamojédeket, a törökök-tatárok némely csoportjait (pl. kirgizek, baskirok, krimi tatárok, csuvaszok) és az európai vagy nyugati mongolokat, mely utóbbiaknak hasonmásait az Alföldön szintén ezer számra látta. Végül igen röviden a baszkokról s Európa ősi, a kaukázusiakkal rokonságban álló népeiről tesz említést.

Hibás állításai mellett is érdeme *Winkler*nek, hogy ezen oly fontos kérdéseket áttekinthető cikkben röviden összefoglalta s a figyelmet azok tisztázására téves állításai által még inkább felkeltette.

Reánk magyarokra különösen tanulságos *Winkler* cikke. Arra kell, hogy figyelmeztessen bennünket, hogy úgy a saját fajunkat, mint Kelet-Európa és Nyugat-Ázsia rokon népeit minden szempontból mi magyarok vagyunk első sorban hivatva kutatni. Egyrészt, mert fajunk eredetének kérdéseit a legközelebből érinti, másrészt a művelt nyugattal szemben tudományos jövőnk érdeke ez. Kell, hogy a távol kelet tudományos kutatásának intézői, letéteményesei mi magyarok legyünk.

Dr. Bartucz Lajos.